

BISERICILE DE LEMN DIN DÂMBOVIȚA

Marian IACOB

Bisericile de lemn din Dâmbovița reprezintă doar o mică parte a celor construite pe aceste locuri începând cu sec. al XIV-lea. Pe amplasamentele majorității bisericilor și mănăstirilor construite din piatră sau cărămidă, tradiția și documentele consemnează existența anterioară a unor lăcașuri de cult din lemn.

Deși sunt diverse ca detalii și decor, urmând marile zone geografice, bisericile de lemn constituie o unitate prin caracterele esențiale ale programului de arhitectură și tehnicile de construcție.

Bisericile din Dâmbovița aparțin tipului muntean și subgrupurilor: Valea Argeșului, Valea Dâmboviței și (aproape dispărut) Valea Ialomiței.

Planul bisericilor este alungit și grupează în general *patru* încăperi: altarul, naosul, pronaosul și pridvorul. Lățimea a trei dintre aceste încăperi (altarul, pronaosul și pridvorul), e aproape egală și puțin mai mică decât a naosului.

Altarul-polygonal, este acoperit cu plafon drept (mai rar) și foarte frecvent cu semicalotă sferică.

Naosul este camera cea mai amplă a bisericii. Despărțit de altar prin tâmpla de lemn străpunsă de foarte înguste uși împărătești și diaconești, acoperit în toate cazurile de o boltă semicilindrică.

Pronaosul este separat de naos printr-un perete plin, străpuns de una sau trei uși. Uneori e acoperit de plafon drept, altele de o boltă semicilindrică asemănătoare celei a naosului, dar mai joasă. În funcție de așezarea turlei-clopotniță, uneori scara de lemn de acces la aceasta este adosată peretelui de nord al pronaosului.

Pridvorul este fără excepție înconjurat de parmalâc și stâlpi de lemn ciopliți sau strunjiți. Stâlpii sunt ornamentați uneori cu motive florale stilizate și coliere la partea superioară și la nivelul parmalâcului. Arcadele de lemn între stâlpi sunt

uneori cioplite formând arce în acoladă de mică amploare. Acoperirea pridvorului se face prin plafon drept. Scara de lemn de acces la turla-clopotniță este plasată în multe cazuri în pridvor. Spre deosebire de scara de acces din pronaos, scara de acces din pridvor nu e adosată pereților, ba mai mult, uneori este mobilă. În acest fel, spațiul generos al pridvorului poate să rămână complet degajat de mobilier, el fiind prin tradiție locul destinat împărțirii pomenilor la ieșirea de la slujbele religioase.

Două biserici de lemn din Dâmbovița nu au turlă-clopotniță, aceasta fiind construită separat de corpul bisericii.

Singurul element asimetric al planului unora dintre bisericile de lemn îl reprezintă extinderea nișei proscomidarului adosată la partea nordică a absidei altarului. Foarte des extinderea s-a construit într-o perioadă ulterioară construcției acestor biserici.

Evoluția de la biserică de lemn la cea din piatră și cărămidă a început de timpuriu în spațiul din jurul Târgoviștei, care a fost una din capitalele medievale ale Țării Românești.

Evoluția demografică, necesitățile cultului și reducerea suprafeței pădurilor care furnizau materialul de construcție pot fi citate în mișcarea de reducere a numărului bisericilor de lemn.

Partea ce se păstrează încă din grupul mult mai mare de biserici de lemn existente de-a lungul timpului în Dâmbovița, se leagă de ultimele trei secole. Această perioadă este o ultimă etapă a programului de construcții și arhitectură, care este încă accesibilă cercetării ca grup de monumente integral păstrat. Această constatare nu implică în nici un caz datarea patten-pattern-ului bisericilor din lemn în ultimii trei sute de ani. Dimpotrivă, analiza planului, decorului și procedeele de construcție, aduce la suprafață tehnici legate de Evul Mediu timpuriu. Doar viața materialului de construcție, lemnul, a făcut să fie păstrate biserici de lemn numai începând cu secolul al XVIII-lea. Tehnica de construcție, folosită exclusiv, este Blockbau; ea este, de asemenea, un argument puternic pentru vechimea de peste șapte secole a programului de arhitectură. Revenind la situația actuală a bisericilor de lemn din Județul Dâmbovița, prima clasificare ce se poate opera are la bază criteriul topografic. Se pot distinge următoarele zone:

- Comuna Cobia și comunele vecine, cu biserici de lemn situate în:
 - Comuna Cobia – satul Frasin-Deal – Copăcei;

- Comuna Cobia – satul Frasin-Deal – Șerbești;
 - Comuna Cobia – satul Frasin-Vale;
 - Comuna Cobia – satul Mislea;
 - Comuna Cobia – satul Căpșuna (biserica de lemn din acest sat a fost mutată la jumătatea secolului al XIX-lea în comuna Mănești – satul Drăgăești – Ungureni);
 - Comuna Gura-Foii – satul Bumbuia;
 - Comuna Crângurile – satul Bădulești;
 - Comuna Valea Mare – satul Valea Mare – Saru;
 - Comuna Valea Mare – satul Valea Caselor.
- Zona de nord a județului (Valea Dâmboviței), cu biserici de lemn situate în:
- Comuna Gemenea – satul Oncești;
 - Comuna Căndești – satul Căndești Deal;
 - Comuna Văleni-Dâmbovița – satul Mesteacăn;
- Zona de sud a județului cu biserici de lemn situate în:
- Comuna Butimanu – sat Decindea – sat Vișina.

În afara bisericilor amintite, în nordul județului se află Noul Schit al peșterii Ialomicioara, un așezământ monahal modern, construit din lemn. El a înlocuit în 1960-1965 vechiul Schit de lemn care a ars și care era așezat chiar la intrarea în Peștera Ialomicioarei.

Rezultă că un grup important cuprinzând nouă biserici de lemn se află în zona de vest a județului. El cuprinde Comuna Cobia și alte trei comune învecinate. Acest nucleu este situat în mijlocul unor păduri întinse de stejar, păduri care furnizau din abundență materialul de construcție. Este de remarcat existența în zonă a Mănăstirii Cobia (1571-1572); acest așezământ monahal a păstrat pentru o lungă perioadă bisericile de lemn din zonă în starea lor inițială. Construirea unor biserici de zid în zonă era rău văzută de călugării Mănăstirii Cobia, fiind suspectată că încearcă să concureze în zonă întâietate acesteia. Un alt element care explică existența în zonă a unui grup important de biserici din lemn este existența meșteșugurilor de tăietori și bătători de șită și șindrilă, dulgheri, tâmplari.

Starea de conservare a bisericilor de lemn depinde de asemenea de un complex de factori care vor fi citați:

a) Anul de construcție al bisericii:

- Biserica de lemn din Vișina (mutată de la Mănăstirea Glavacioc) – 1622 (!);
- Biserica de lemn din Valea-Mare – Saru – 1702-1703;
- Biserica de lemn din Mesteacăn 1741 (1744);
- Biserica de lemn din Frasin-Vale – 1746;
- Biserica de lemn din Cândești-Deal – 1764;
- Biserica de lemn din Butimanu – Decindea – 1791;
- Biserica de lemn din Frasin-Deal-Copăcei – 1805;
- Biserica de lemn din Oncești – 1814;
- Biserica de lemn din Frasin-Deal – Șerbești – 1828;
- Biserica de lemn din Valea-Caselor 1831 (1834);
- Biserica de lemn din Crângurile – Bădulești – 1849;
- Biserica de lemn din Drăgănești-Ungureni – 1854 (!);
- Biserica de lemn din Mislea – 1873;
- Biserica de lemn din Bumbuia – 1870-1900;
- Biserica de lemn a Noului Schit al peșterii Ialomicioara 1955-1960.

b) Folosirea curentă a lăcașurilor de cult:

Bisericile din Butimanu-Decindea, Valea Mare – Saru și Crângurile-Bădulești sunt folosite încă pentru slujbe religioase.

Marea majoritate a celorlalte sunt întrebuințate sporadic în funcție de cauzele mortuare.

Bisericile din Gemenea – Oncești, Mănești-Drăgăești-Ungureni, Vișina, Gura-Foii – Bumbuia sunt abandonate. Starea de conservare a acestora se agravează rapid și se poate bănui distrugerea lor în viitorul foarte apropiat.

c) Distanța față de centrele populate și starea căilor de acces:

Unele biserici de lemn printre care cele din Frasin-Vale, Mislea, Cândești-Deal, se află la oarecare distanță față de satele de care aparțin. Ele sunt foarte vulnerabile la diverse agresiuni ca: furturi, incendii accidentale și distrugeri de tot felul.

d) Probleme specifice ale locului de amplasare:

Se referă la structura și instabilitatea terenului pe care bisericile de lemn au fost amplasate; de asemenea la posibilitatea inundării amplasamentelor. În general problemele siturilor sunt minore, unele biserici de lemn au fost în mod repetat

mutate, migrând pe diverse amplasamente, uneori situate la mare depărtare de locul în care au fost construite și inițial așezate.

e) Administrarea bisericilor:

Revine de regulă parohiilor satești sau în cazul comunei Cobia, mănăstirilor.

f) Reparațiile:

Problema reparațiilor a fost rezolvată în mai multe moduri și în mare parte a cazurilor, nesatisfăcător. Totuși, donatori particulari au reparat bisericile de lemn din Văleni – Dâmbovița – Mesteacăn și Frasin-Deal-Copăcei. Comunitatea satească încearcă să repare biserica din Frasin-Deal-Șerbești.

g) Materialul de construcție:

Este în general lemnul de stejar pentru structura de rezistență și bradul pentru anumite lucrări de mică importanță. Problema esențială o constituie schimbarea și repararea la intervale de zece-cincisprezece ani a învelitorilor din șindrilă, șită și mai rar draniță.

Pentru problemele concrete ale stării de conservare a fiecărei biserici de lemn se pot consulta fișele individuale de monument, care constituie a doua parte a acestei lucrări.

LES ÉGLISES EN BOIS DU DÉPARTEMENT DÂMBOVIȚA

RÉSUMÉ

Dans cet article on décrit les particularités architecturales des églises en bois du département Dâmbovița construites en commençant avec le XIV-ème siècle.

C'est d'un grand intérêt pour les chercheurs la datation de la construction des églises en bois de Vișina, Valea-Mare, Mesteacăn, Frasin-Vale, Cândești-Deal, Butimanu, Decindea, Frasin-Deal, Copăcei, Oncești, Frasin-Deal-Șerbești, Valea Caselor, Crânguri-Bădulești, Drăgăești-Ungureni, Mislea, Bumbuia et le Nouveau Ermitage de la Grotte Ialomicioara.

Une grande partie de l'étude s'occupe avec l'état de conservation des monuments religieux et avec les problèmes qui en dérivent.